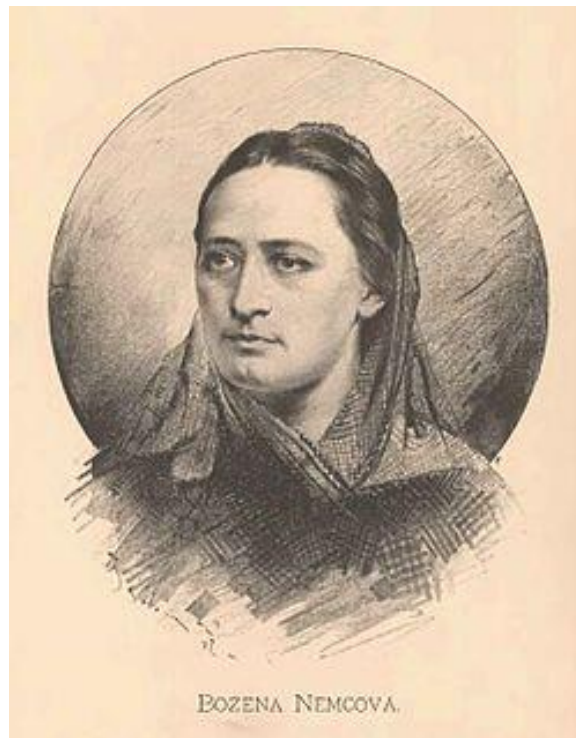


Božena Němcová

(před 1820 Vídeň – 1862 Praha)



*Božena Němcová, rozená Barbora Novotná, byla česká spisovatelka a
zakladatelka novodobé české prózy*

Život:

Příjmení Panklová (nebo německy Pankel) získala, až když si její matku **Terezii Novotnou** v roce 1820 vzal za manželku Johann Pankel, původem z Rakouska. V roce 1821 se Panklovi přestěhovali do Ratibořic na panství **vévodkyně Kateřiny Zaháňské**. Tam se za nimi v roce 1825 nakrátko přistěhovala i jejich 55letá **babička – Marie Magdaléna Novotná**, která malou Barunku (budoucí Boženu Němcovou) velmi ovlivnila.



evropský
sociální
fond v ČR



EVROPSKÁ UNIE



MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY



OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost



GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

V roce 1837 jí rodiče našli **manžela Josefa Němce** ještě téhož roku byla svatba. Josef Němec, jemuž porodila tři syny a dceru, pracoval jako komisař finanční stráže (celník). Jeho nadřízení sledovali jeho projevy češtví. V souvislosti s tím byl často služebně překládán a s ním se musela stěhovat i celá jeho rodina (Praha, Domažlice, Českomoravská vrchovina, Litomyšl, Červený Kostelec, Slovensko, Uhry ...). **Manželství nebylo od počátku šťastné.**

Roku 1853 byl Josef Němec odvolán ze své funkce; nejprve mu byl plat snížen na polovinu, později byl zastaven úplně a poté se ocitl bez práce. Němcová **proto byla donucena hledat pomoc u známých v Praze**, avšak často neúspěšně. Téhož roku také **zemřel její syn Hynek**. Právě v této době napsala povídku *Babička*. Sblížila se s **májovci**. Jinak se ale stáhla do ústraní, objevila se pouze na **pohřbu Karla Havlíčka Borovského roku 1856**; na jeho rakev údajně položila trnovou korunu jako symbol mučednictví.

V Praze se seznámila se sestrami Rottovými, spisovatelkami Karolinou Světlou a Sofií Podlipskou.

Její manželství skončilo rozvodem, nicméně z důvodu vážné nemoci a finanční nouze se Božena Němcová vrátila do Prahy ke svému manželovi.

Celý život prožila Němcová **v ponižující chudobě, velmi často i o hladu**. Korespondence ukazuje, že byla nucena opakovaně žádat o pomoc v českých vlasteneckých kruzích. Neúčinnost této pomoci kontrastuje s **velkolepým pohřbem, který jí vlastenci uspořádali a s posmrtnou slávou**, které se jí dostalo.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ



Pamětní deska v domě Na Příkopě v Praze, kde Božena Němcová skonala.

Božena Němcová je pohřbena na pražském Vyšehradě.



A. Rottová (matka K. Světlé a S. Podlipské) o ní říkala:



evropský
sociální
fond v ČR



MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY



INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

„Jiný jde a vrátí se a řekne: Nu, hezké to bylo, a více z něho nedostaneš. Ale ona s jejíma velkýma očima na všechno se podívá, nic jí neujde a jak pěkně to umí potom vypravovat.“

(Čeští spisovatelé 19. století, ČS 1982)

Literární tvorba:

Vypravěčský talent Boženy Němcové se projevil zejména v **prózách**.

Pohádky

V pohádkách nešlo Němcové o mytologický základ (jako u K. J. Erbena), ale o vypravování jako takové. Věděla, že vypravěč je tvůrcem pohádky, který má posluchače ve své moci a může před čtenářem otevřít svůj fantastický svět. Např. **Národní báchorky a pověsti** (O Popelce, Sůl nad zlato, O perníkové chaloupce, Sedmero krkavců, Chytrá horákyně, O kohoutkovi a slepičce, ...) a **Slovenské pohádky a pověsti**.

Národopisné studie

Ve svých studiích (kratších prózách) Němcová popisuje detailně, v rázu realistickém, život venkovského lidu, kulturu, zvyky a obyčeje, kroje, ... Např. **Obrazy z okolí domažlického, Obrazy ze života slovenského**.

Povídky

Ve všech povídkách vystupuje vždy **postava všestranně dobrého člověka**. Dějiště jsou situována do různých míst, které Němcová za svůj poznala. Např. **Chudí lidé** (Červený Kostelec), **Pan učitel** (Česká Skalice), **Dobrý člověk**, **Chyže**

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

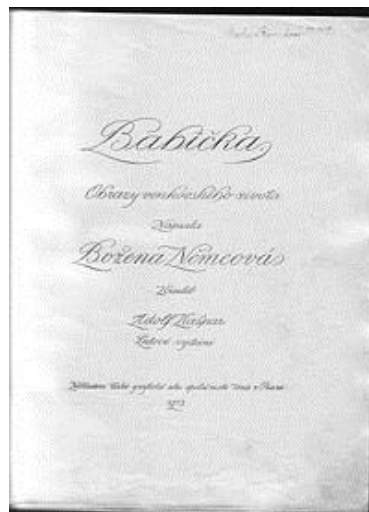
pod horami (Slovensko), **Divá Bára**. Vrcholným dílem tzv. obrazů venkovského života je povídka **Babička** (1855), **V zámku a podzámčí** (1856) a **Pohorská vesnice** (1856), již si autorka sama cenila ze své tvorby nejvíce.

Babička

podtitul: obrazy venkovského života

(1855)

povídka



Povídka Babička vznikala v Praze, v těžkém autorčině období (po smrti syna Hynka, ve finanční nouzi, hmotný nedostatek). V povídce se odráží vzpomínky na dětství rozšířené o poznání lidového života.

Od roku 1855 vyšlo toto dílo v českém jazyce více než třistakrát. Třikrát byla Babička zfilmována. Stala se i podkladem pro operu nebo dramatizaci. Na jejím základě vznikaly literární parafráze a díla, která využívala některých motivů (např. J. Seifert: Píseň o Viktorce, K. Kovařovic: opera Na Starém bělidle).



evropský
sociální
fond v ČR



INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Hlavní téma

- harmonický život prostých lidí na venkově (vzor dokonalosti člověka)

Literární žánr: povídka

- jedná se o povídku, ne o román; román se zabývá nejen zobrazením postav a jejich motivací chování, ale i jejich vývojem, což v Babičce postrádáme; jednotlivé celky (obrazy) díla, nejsou tak pevně svázány jednotným příběhem, jak by tomu u románu mělo být.
- osudy jednotlivých hrdinů jsou spojeny hlavní postavou babičky

Dějiště

- venkovské prostředí (Staré bělidlo, Ratibořice) x panský svět (zámek)

Postavy

- babička (Magdaléna Novotná)–vystupuje jako člověk z jiného světa; přináší s sebou zvyklosti osvojené v průběhu života; kladný vztah k práci, životu, přírodě; moudrá a ušlechtilá; harmonie osobnosti; vstřícná vůči lidem i celému okolí
= mravní ideál venkovského člověka
- Barunčini rodiče – Proškovi (matka více zpanštlá, otec dobrosrdečný)
- děti: Barunka (autobiografické rysy B. Němcové), Jan a Vilém, Adélka
- lidové typy: mlynář, Kristla a Jakub, rodina Kudrnova,
- panský svět: kněžna, dobro konané kněžnou = idealizace skutečnosti; komtesa Hortensie
- Viktorka: vymyká se obyčejnému, všednímu životu na Starém bělidle; její tragický příběh lásky je spojen s tajemstvím a dává prostor pro čtenářovu fantazii; do povídky vnáší romantický rys díla (osudovost lásky, nešťastná tragicky končící láska, smrt milenky, vyděděnc společnosti...)

Kompozice

prolog – vzpomínka na babičku

epilog- poslední léta babiččina, babiččin pohřeb

dále 2 dějová pásma:

- příjezd babičky, popis jejího všedního dne, hosté
- od osmé kapitoly – rámec: Staré bělidlo v proměnách ročního období



Sousoší *Babička s dětmi* v Ratibořicích

Přestože o Němcové a jejím díle existuje rozsáhlá odborná literatura, neznamená to, že všechny otázky týkající se interpretace jsou uzavřené a dořešené. Živá je otázka vzájemného vztahu realismu, romantismu a biedermeieru v tomto díle.

Zopakujte si ve stručnosti:

- charakteristické znaky romantické literatury,



evropský
sociální
fond v ČR



INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- charakteristické znaky realistické literatury,
- charakteristické znaky biedermeieru.

Výňatek z díla

Přečtěte si následující výňatek, odpovězte na otázky uvedené za textem a odpovědi si poznamenejte do sešitu:

Viktorka sebrala všecku svoji sílu, modlila se vroucně, a když chtěly myšlenky jinam zabíhat, hned si myslila na umučení Páně, na Pannu Marii, aby jen zlá ta moc odstoupila. Chránila se jeden dva dni; třetí den ale vyšla i na nejzazší cíp otcova pole, na jetelinu; čeledínu přikázala, by záhy přijel za ní, že si s kosením popílí. Šla tam, jako srna si kráčejíc lehkým krokem, až se lidé zastavovali, dívajíce se za ní, jak pěkně jí to sluší. Tak šla tam, a domů přivezl ji čeledín na zelené jetelině, bledou, poraněnou. Měla nohu zavázanou tenkým bílým šátkem a museli ji snést z vozu a do stavení. „Rodičko svatohorská!“ bědovala matka, „holka, co se ti stalo?“

„Zabodla jsem si do nohy trn, hluboko, přišlo mi od toho zle. Doneste mne do komory, já si lehnu!“ prosila Viktorka.

Donesli ji na lože a otec běžel hned pro kovářku. Kovářka přiběhla jako na koni a s ní houf nezvaných kmoter, jak to už bývá. Jedna radila mateří líčko, druhá psoser, třetí zaříkat, čtvrtá kouřit, kovářka ale nedala se mejlit a přikládala na oteklou nohu bramborový škrob. Pak poslala všechny pryč, uvolujíc se, že bude sama Viktorku hlídat, a že bude co nevidět zase všecko v pořádku.

„Pověz mi pak, holka, jak to bylo, tys nějaká zlekaná? A kdopak medle zavázal ti nohu tím bělounkým, hebounkým šátkem? Já ho raději schovala, aby si ho ty trajdy nevšimly,“ pravila opatrná kovářka, ukládajíc jí nohu na lůžku.

„Kam jste ho dala, kmotra?“ ptala se kvapně Viktorka. „Máš ho pod poduškou.“

Viktorka sáhla pro šátek, prohlížela krvavé na něm skvrny, prohlížela vyšité jméno, jež neznala, a tvář její měnila se z bleďa do červena.

„Holka, holka, ty se mi nelíbíš, co si mám o tobě myslet?“



evropský
sociální
fond v ČR



INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

„Myslete si, že mne pánbůh opustil, že jsem ztracena na věky věkův, že mi není pomoci.“

„Snad má horkost a blábolí?“ myslila si kmotra, sahajíc Viktorce na tváře, ale ty byly studené a ruce také byly studené, a jen oči děvčete hořely, obrácenyjsouce na šátek, který před sebou oběma rukama držela.

„Slyšte, kmotra,“ začala tiše, „ale nikomu to nepovídejte, všechno vám povím. Ty dva dni jsem ho neviděla, však víte, koho myslím -ale dnes, dnes mi od rána v uších znělo: Jdi na jetelinu, jdi na jetelinu, jako by mi to někdo pošeptával. Já věděla, že je to nějaké pokušení, neboť on tam nejvíc bývá, blízko pole, sedává pod stromem na stráni, ale přece mi to nedalo pokoje, až jsem vzala loktuši a kosu. Na cestě přišlo mi na mysl, že jsem sama svým škůdcem, ale v uších jen vždy šeptalo: Jdi jen, jdi na jetelinu, kdoví jestli tam bude; proč by ses bála, přijde za tebou Tomeš. Tak mne to pohánělo až na pole. Koukla jsem k stromu, nikdo tam. No kdyžtam není, to už je vyhráno, myslila jsem, vzala kosu a chtěla jsem žat. Tu mi napadlo, abych zkusila svoje štěstí, chtěla jsem nalézt čtverolistý jetelíček a přitom myslila jsem: Najdeš-li ho, budeš s Antonínem šťastna! Hledám, hledám, div jsem na jetelině oči nenechala, ale nic jsem nenašla. Tu mi přišlo podívat se na stráň, a koho tam pod stromem vidím - vojáka! Rychle se obrátím pryč, ale v tom okamžení šlápla jsem na trní, co u cesty leželo, a nohu jsem si poranila. Nekřikla jsem, ale bolesti dělaly se mi před očima mžitky a já sklesla na zem. Jako ve snu viděla jsem, že mne bral někdo do náručí a odnášel, až mne pak silná bolest probudila. U potoka klečel voják, smáčel v něm bílý svůj šátek a vinul mi ho okolo nohy. Panebože, myslila jsem, co se bude s tebou dít, teď nemůžeš těm očím utéci. Nejlepší, když se nebudeš do nich dívat! Dost mne bolest trápila, hlava se mi až motala, ale ani jsem nešpetla, oči neotevřela. Kládl mi svou ruku na čelo, bral mne za ruku; mne mráz pocházel -ale mlčela jsem. Pak mne pustil a začal mně kropit vodu do obličeje, zdvihal mi hlavu; co jsem měla dělat, musela jsem přece oči otevřít. -Ach, má milá kmotra, ty jeho oči na mne zasvitly jako to boží slunko; já musela svoje oči zakrýt! Ale což to bylo všecko platno, když začal na mne mluvit! - Och, vy jste měla pravdu, milá kmotra, že učaruje i hlasem; mně zaznívá ustavičně v uších jeho hlas, jeho slova, když mi povídal, že mne miluje, že jsem jeho blaho, jeho nebe!“



evropský
sociální
fond v ČR



EVROPSKÁ UNIE



MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY



OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost



GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

„Jaká to hříšná slova, to je vidět ďábelské líčky, kterému pak člověku by takové řeči napadly! - Nešťastná holka, cos to myslila, žes mu uvěřila,“ bědovala kmotra.

„Bože, jakpak neuvěřit, když vám řekne, že vás miluje!“

„Leda povídali, copak je do toho, samé balamutění. Chce tě o rozum připravit.“

„Já mu to také řekla, ale on se mi Bohem a duší dokládal, že mě miloval hned od prvního uvidění se a že se jen proto vyhýbal se mnou mluvit a říci mi to, protože nechtěl připoutat mne k nešťastnému svému osudu, který ho všude pronásleduje, který mu nedovolí štěstí jakého požívat. Och, já nevím již ani, co mi všechno povídal, bylo to až k pláči. Já mu všechno věřila, řekla jsem mu, že jsem se ho bála, že jsem ze samého strachu se nevěstou stala; řekla jsem mu, že nosím na srdci škapulíř, a když ho žádal, dala jsem mu jej,“ řekla Viktorka.

„I ty můj spasiteli,“ bědovala kovářka, „ona mu dá svčený škapulíř, ona mu dá věc na těle svém zahřátou! Už jsi v jeho moci, už ti ani pánbůh z jeho drápů nepomůže, už ti učaroval dočista!“

„On řekl, to kouzlo že je láska a jinému abych nevěřila,“ ozvala se zase Viktorka.

„Ano, ano, povídali - láska; já bych mu pověděla, co je láska; ale už je všechno darmo, co jsi to jen udělala; vždyť je to morous, a on ti bude nyní krev z těla sát, až ti všechno vysaje, zadává tě a duše tvoje nebude mít ani po smrti pokoje. A jak jsi mohla být šťastna!“

Viktorka se kmotřiných slov zděsila, za chvíli ale povídala: „Už je darmo; já za ním půjdu, a kdyby mne i do pekla vedl. Už je darmo. Přikryjte mne; mrazí mne!“ řekla po krátkém pomlčení.

Kmotra naházela na ni peřin, kde jaká, a Viktorce vždy zima bylo a slovíčka již více nemluvila.

Úkoly pro práci s textem v hodině



evropský
sociální
fond v ČR



EVROPSKÁ UNIE



MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY



OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost



GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

1. Jak je líčena *láska mladé Viktorky s vojákem*? Charakterizujte postavu Viktorky? Na základě ukázky zkuste vyprávět Viktorčin příběh. Pokuste se v tomto ohledu najít doznívající romantické rysy.
2. Charakterizujte postavu *staré kovářky*. Jak reaguje na Viktorčinu promluvu?
3. Ve kterých motivech se objevují *staré lidové pověry*?
4. Kde jinde kromě Babičky naleznete v tvorbě Němcové zobrazení lidových zvyků a obyčejů.
5. Charakterizujte *umělecké jazykové prostředky*. Všimněte si slovní zásoby a výstavby vět.

Úkoly pro práci s textem po přečtení celé knihy

1. Zasadte výňatek do kontextu celého díla.
2. Identifikujte *literární žánr* a popište jej vlastními slovy.
3. Charakterizujte *časoprostor* (prostředí a dobu).
4. Proveďte podrobnou charakteristiku *postavy babičky*.
5. Vyberte si *některé další postavy* a pojednejte o nich.
6. Charakterizujte *kompozici* povídky.
7. Pokuste se postihnout *romantické rysy* díla.
8. Které *rysy* díla můžeme chápat jako *realistické*?
9. Naleznete v povídce i některé znaky *biedermeieru*?

Pozn. biedermeier = klad důraz na osobní, zvláště rodinné zájmy, oslavoval tichou idylu, pohodu a klid rodinného prostředí chráněného



evropský
sociální
fond v ČR



EVROPSKÁ UNIE



MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY



OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost



GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

před nežádoucími vlivy vnějšího světa. Zobrazuje nevzrušivé děje, vyrovnané povahy, uzavřené prostory, tíhne k idyličnosti.

10. Co pro *autorku znamenalo psaní této knihy?* V jaké době vzniká toto dílo?

11. Co si myslíte, že je hlavním tématem díla? Jak se vám tato povídka líbila?

Autoevaluační test:

Pracujte ve dvojici, zapište si odpovědi na otázky a poté v rámci diskuse v celé třídě porovnejte své odpovědi.

1. Jako životní události měly vliv na nešťastný a povětšinou smutný život Boženy Němcové?
2. Které regiony navštívila a blíže poznala tato spisovatelka. Proč? A jak se to odráží v její tvorbě?
3. Se kterou literární skupinou se autorka seznámila v Praze? Němcová přispěla i do almanachu tohoto literární uskupení.
4. Božena Němcová se věnovala především próze. Uveďte, jak přistupovala k literárnímu žánru pohádky, ve srovnání s K. J. Erbenem? Znáte některé pohádky B. Němcové?
5. Jmenujte některé povídky B. Němcové. K jakým regionům se vztahují? Co mají společného?
6. Uveďte některé národopisné studie. S jakým cílem je pravděpodobně Němcová psala?



evropský
sociální
fond v ČR



EVROPSKÁ UNIE



MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY



OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost



GYMNÁZIUM
PRACHATICE

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

7. V jaké době napsala autorka vrcholné dílo – Babičku? A co pro autorku znamenalo psaní této knihy?

8. Která jiná umělecká díla využívají motivů vyskytujících se v této povídce?